

Maziarz, Andrzej

Materiały pradziejowe ze zbiorów prywatnych znalezione na terenie województwa lubelskiego

Archeologia Polski Środkowowschodniej 7, 199-205

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANDRZEJ MAZIARZ

MATERIAŁY PRADZIEJOWE ZE ZBIORÓW PRYWATNYCH ZNALEZIONE NA TERENIE WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

W artykule zostały zaprezentowane materiały pochodzące ze zbiorów prywatnych, udostępnione mi latem i jesienią 2002 roku dzięki uprzejmości osób będących w ich posiadaniu¹. W kilku przypadkach ich lokalizacja w terenie jest tylko przybliżona².

Zdzisław Kopiec, zamieszkały w Kolonii Nabróż, jest w posiadaniu dwóch zabytków krzemienych znalezionych w pobliskim **Radostowie**, pow. Hrubieszów.

R d z e ń wiórowy, jednopiętowy, o odłupni na blisko dwóch trzecich obwodu; pięta, podstawa i część odłupni zniszczone w wyniku użytkowania jako tłuk; zachowały się ślady dookólnego formowania pięty i ściany tylnej rdzenia oraz niewielki fragment powierzchni korowej na jednym boku; krzemień wołyński (barwy brunatno-szarej); wymiary: wysokość – 13,2 cm, szerokość odłupni – 7,5 cm, grubość 6 cm; najdłuższy negatyw wiórowy – 11,5 x 2,5 cm (ryc. 1).

T ł u k k r z e m i e n n y wykonany z niedużego rdzenia wiórowego, z którego zachował się tylko niewielki fragment odłupni; krzemień wołyński.

W posiadaniu pana Jerzego Krzyżewskiego – prezesa Towarzystwa Regionalnego Hrubieszowskiego znajduje się niewielkie naczynie wydobyte z piaskowni w **Stefankowicach Kolonii**, pow. Hrubieszów podczas budowy drogi w połowie lat osiemdziesiątych XX wieku.

Jest to m i s a lepiona ręcznie, lekko asymetryczna; powierzchnia gładka, szaro-brązowa; ornament składa się z czterech stref, poziomych linii rytych przedzielonych pionowymi krótkimi nacięciami, zajmującymi całą górną część brzuśca, które również opasają na całym obwodzie jej maksymalną wydętość; ornament obecnie częściowo nieczytelny, ślady otarć powierzchni na dolnej części brzuśca i dwa niewielkie ubytki na krawędzi wylewu; naczynie wykonano z gliny z niewielką ilością bardzo drobnej domieszki mineralnej; wymiary: wysokość – 8,7 cm, średnica wylewu – 11,3 cm, brzuśca – 10,7 cm, dna 5 cm (ryc. 2: 1).

¹ Posiadaczom zabytków serdecznie dziękuję za ich wypożyczenie do niniejszego opracowania.

² Na rysunkach zabytków krzemienych negatywy powstałe w wyniku uszkodzeń lub wtórnego użytkowania pozostawiono niezacieniowane.

Do Katedry Archeologii UMCS kilka lat temu zostały przekazane dwa zabytki znalezione w bliżej nieznanymi okolicznościach na terenie **Łukowa**, pow. *loco*.

Fragmentarycznie zachowany **r d z e ń** dwupiętowy; częściowo zachowana odłupnia prawdopodobnie eksploatowana była na wąskim boku, w fazie późniejszej została poszerzona na bok korowy; jedyna zachowana pięta nosi negatywy po zaprawie; krzemień czekoladowy; wymiary: wysokość – 8,9 cm, zachowana szerokość – 5,2 cm, grubość – 2,9 cm; najdłuższy negatyw wiórowy – 5,5 x 1,5 cm (ryc. 2: 2).

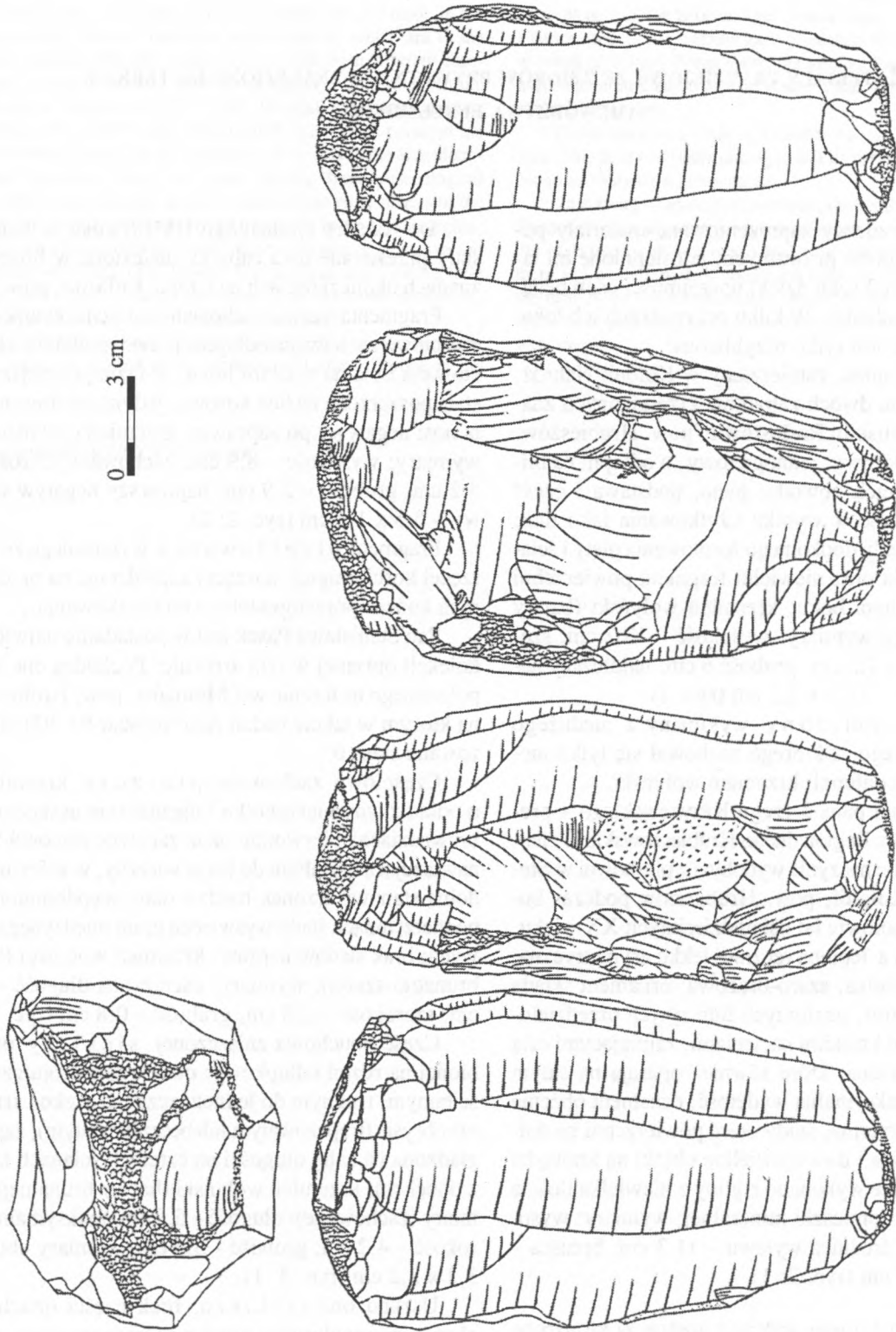
Fragment **p r z e k ł u w a c z a** wykonanego ze zwierzęcej kości długiej, noszącej zagładzenia na przełamnym końcu (prawdopodobnie od użytkowania).

Pan Stanisława Pasek jest w posiadaniu największej kolekcji opisanej w tym artykule. Pochodzą one z polu położonego na terenie wsi **Mołożów**, pow. Hrubieszów, na którym w trakcie badań AZP (obszar 91–93) zlokalizowano stan. 6.

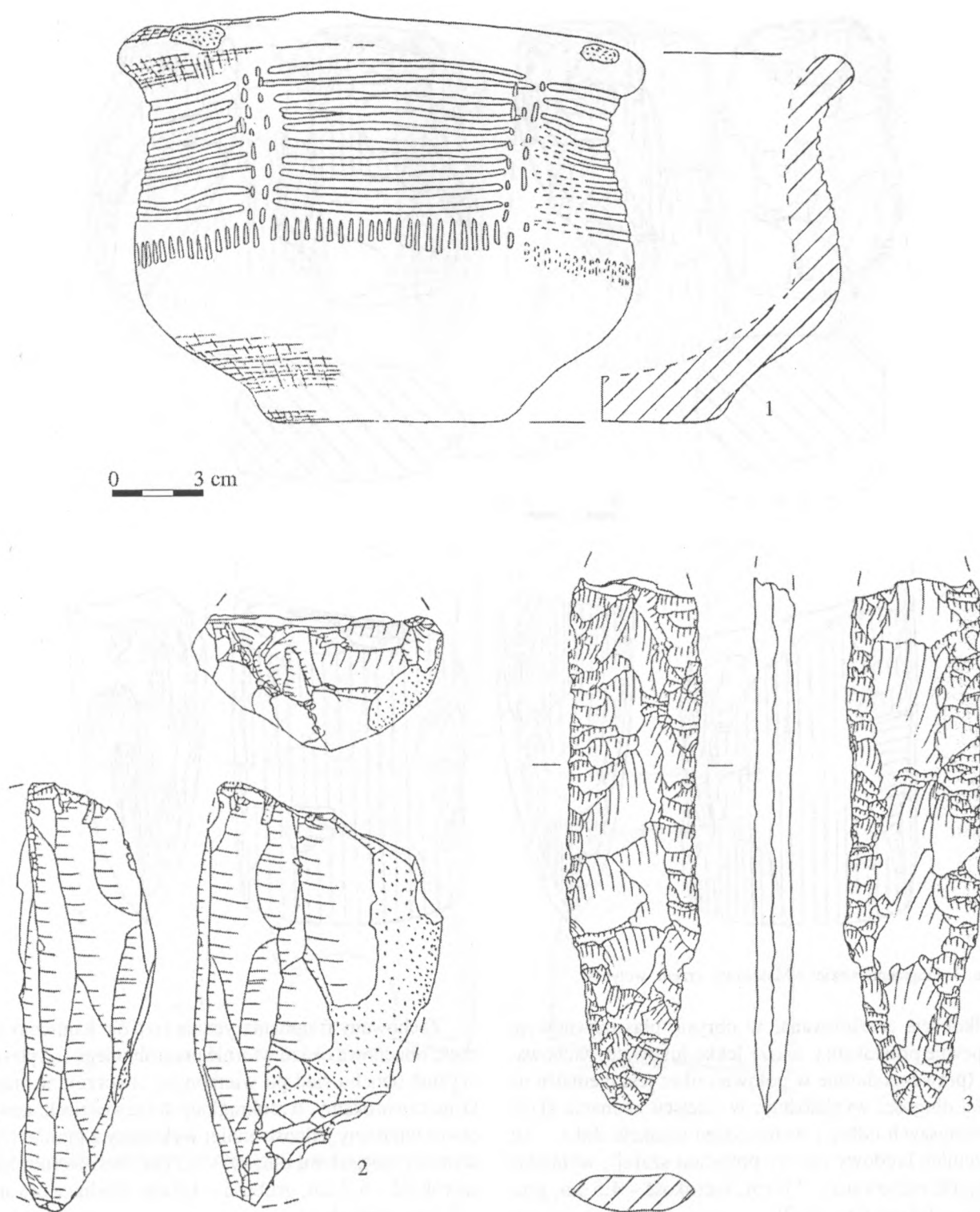
Częściowo zachowane **p ł o s z c z e** krzemienne; o odłamanym wierzchołku i nieznacznie uszkodzonych krawędziach; pierwotnie okaz zapewne stanowił formę nawiązującą kształtem do liścia wierzby, w którym część dolną stanowił trzonek bardzo słabo wyodrębniony; na powierzchniach ślady wyświeceń grani międzynegatywowych; brak śladów napraw; krzemień wołyński (barwy brunatno-szarej); wymiary: zachowana długość – 11,4 cm, szerokość – 2,8 cm, grubość – 0,8 cm (ryc. 2: 3).

Część obuchowa zniszczonej **s i e k i e r y** przerobionej na rdzeń odłupkowy; okaz o przekroju czworoszczennym, trudnym do jednoznacznego zrekonstruowania obrysie (trapezowatym lub beczułkowatym); zapewne gładzona na całej długości na czterech ścianach łącznie z obuchem; krzemień wołyński (barwy brunatnej); wymiary (zachowane): długość – 5,9 cm, maksymalna szerokość – 4,2 cm, grubość – 3,3 cm, wymiary obucha – 3,3 x 2,2 cm (ryc. 3: 1).

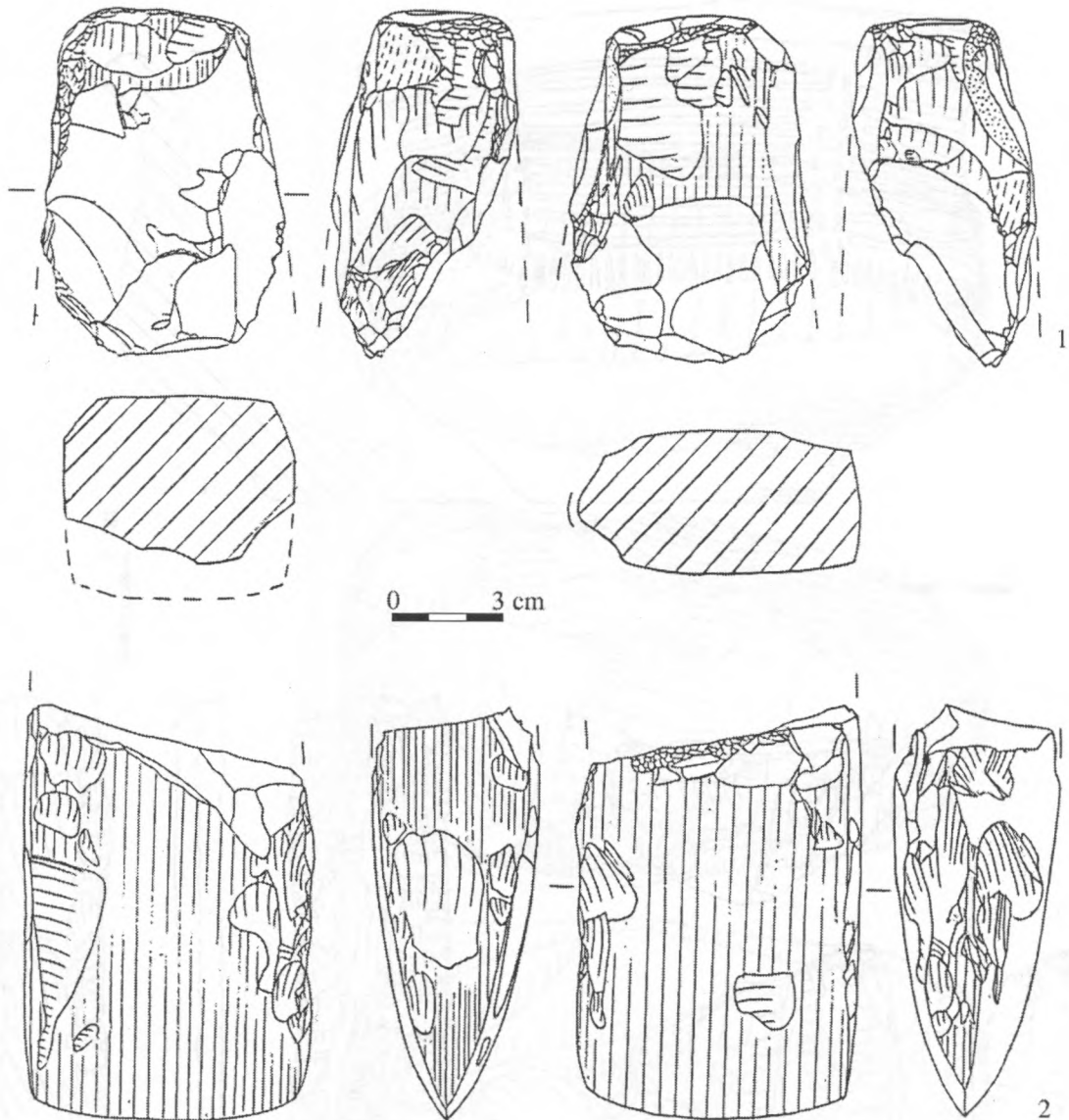
Uszkodzona **s i e k i e r a**, brak części obuchowej; okaz o nieregularnym przekroju poprzecznym, o jednym boku uformowanym na podobieństwo siekiery czworoszczennej, bok przeciwległy ukształtowanym na podobieństwo siekiery dwuszciennej, której grań została

Ryc. 1. Rdzeń z Radostowa; krzemień wołyński.

Ryc. 2. Naczynie ze Stefankowic Kolonii (1), rdzeń z Łukowa (2); krzem. czekoladowy, płoszcze; krzem. wołyński.

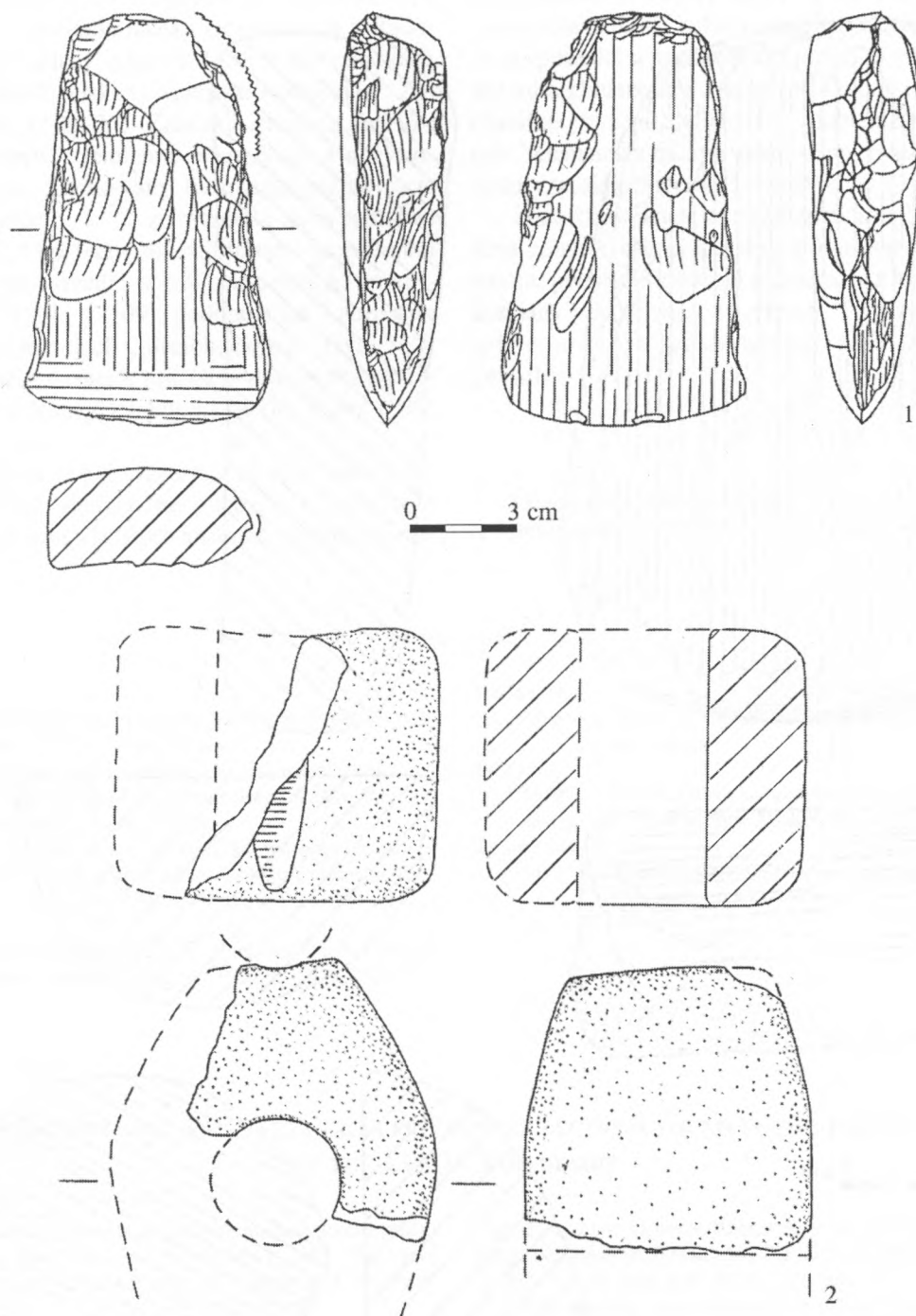
Ryc. 3. Fragmety siekier z Małożowa; krzem. wołyński.

półkuliście zeszlifowana; w obrysie płaszczyznowym zapewne prostokątna; ostrze lekko łukowate; zachowany (prawdopodobnie w połowie) okaz jest niemalże na całej długości wygładzony; w miejscu złamania ślady późniejszych odbić i wymiażdżeń (funkcja tłuka – ?); krzemień kredowy (barwy popielato-szarej); wymiary: długość zachowana – 7,0 cm, szerokość – 4,5 cm, grubość – 2,8 cm (ryc. 3: 2).

Siekiera o przekroju poprzecznym „pięciobocznym” (wtórnie ukształtowanym) i obrysie płaszczyznowym trapezowatym; gładzona na całej długości łącznie z bokami; ostrze lekko łukowate; część obuchowa wtórnie uszkodzona, nosi ślady wyświeceń od oprawy; krzemień kredowy (barwy popielato-szarej); wymiary: długość – 7,3 cm, szerokość ostrza – 4,3 cm, grubość – 1,7 cm (ryc. 4: 1).

Zachowany fragmentarycznie topór kamienny to część obuchowa okazu wtórnie przerobionego (na płaszczyźnie obuchu ślad po wierconym otworze); w przekroju czworokątny, o zaokrąglonych krawędziach; nowy otwór wiercony jednostronnie; wykonany z granitu (?); wymiary: zachowana długość – 5,1 cm, zrekonstruowana szerokość – 5,8 cm, grubość – 4,9 cm, średnica otworu – 2,3 cm (ryc. 4: 2).

Kamienna płyta szlifierska z intensywnymi śladami szlifowania zarówno na jednej z powierzchni płaskich, jak i na boku krótkim; pierwsza z tych powierzchni jest lekko nieckowata, druga – wypukła; pozostałe płaszczyzny są naturalne (zeolizowane); surowiec bliżej nieokreślony; wymiary: długość – 12,5 cm, szerokość – 8,3 cm, grubość – 4,3 cm (ryc. 5: 1).

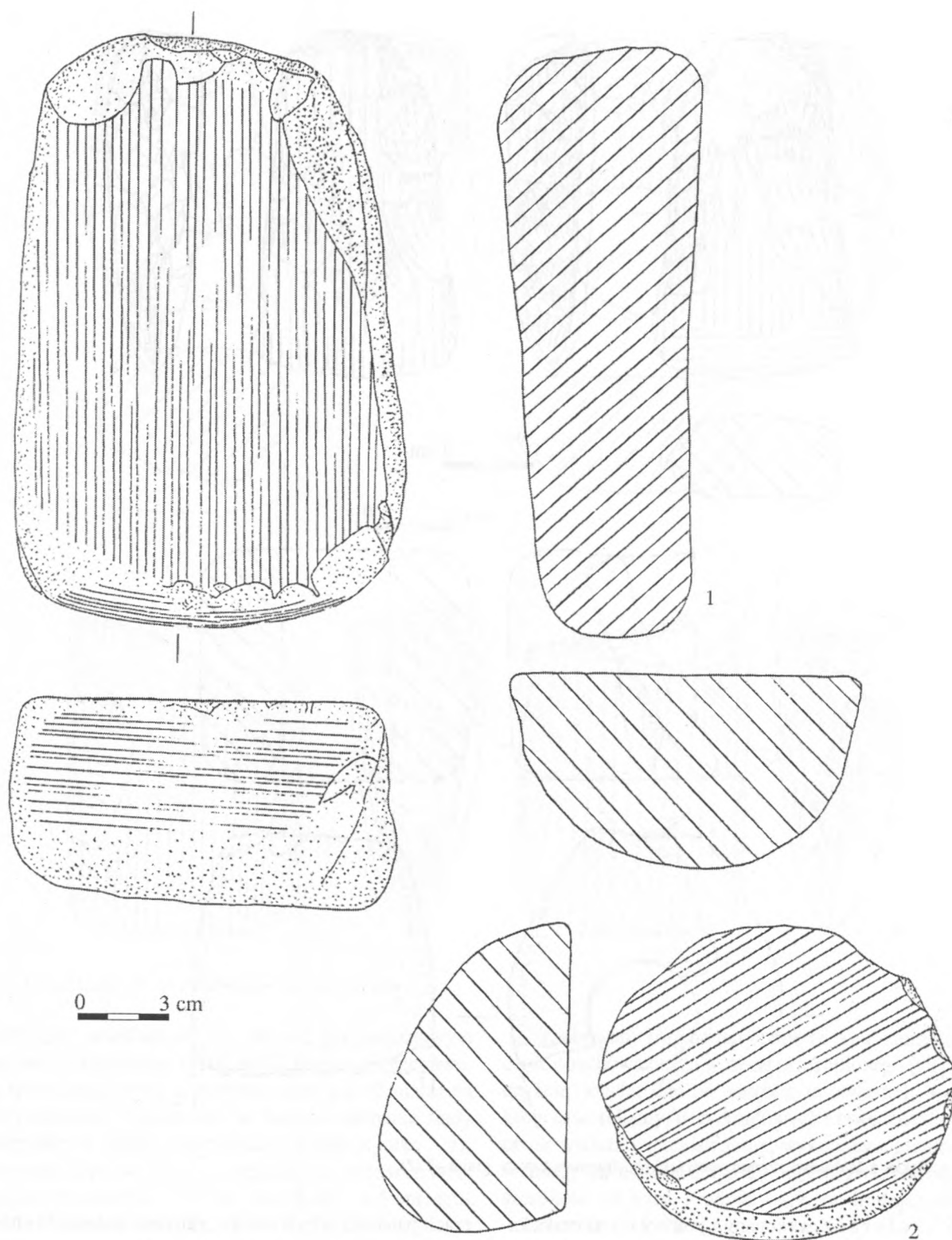

Ryc. 4. Siekier z Małożowa; krzem. wołyński (1), fragment topora; granit -? (2).

Rozcieracz wykonany z połowy (?) otoczaka kamiennego o powierzchni zbliżonej do koła zeszlifowanej na płasko; pozostałe płaszczyzny naturalne; surowiec bliżej nieokreślony; wymiary: długość – 7,5 cm, szerokość – 6 cm, maksymalna grubość – 4,0 cm (ryc. 5: 2).

Omawiane materiały mają dużą rozpiętość chronologiczną, od paleolitu schyłkowego po epokę brązu. Za najstarszy zabytek należy uznać zniszczony rdzeń dwupiętowy (ryc. 2: 2), mający odpowiedniki w inwenta-

rzach paleolitu schyłkowego, zarówno ludności kultury z ostrzami tyłkowymi, jak i ostrzami liściowatymi, jednostek datowanych na drugą połowę allerödu lub dryas III (m.in. R. Schild 1975, s. 222 in.). Jego lokalizacja na terenie Łukowa oraz użyty surowiec (krzemień czekoladowy) może sugerować związek z enklawą osadnictwa obu tych tradycji kulturowych stwierdzoną na prawobrzeżnej części Mazowsza pod Warszawą (por. J. Libera 1995, s. 21in., ryc. 5 i 6).

Ryc. 5. Płyta szlifiarska (1) i rozcieracz (2) z Małozowa; surowiec nieokreślony.

Z grupy pozostałych zabytków ze środkową fazą młodziej epoki kamienia należy łączyć rdzeń z Radostowa (ryc. 1) mający odpowiedniki w inwentarzach kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej (A. Zakościelna 1996, s. 31–35). Znacznie młodszą metrykę mają trzy siekiery krzemienne pochodzące z miejscowości Małożów. Zachowany fragmentarycznie okaz czworościenny (ryc. 3: 1) ze względu na wyjątkowo krępy obuch (2,5 x 2,0 cm) ma najbliższe odpowiedniki pośród tego typu narzędzi w kulturze ceramiki sznurowej (J. Libera 2004, s. 109), podobnie jak i pozostałe dwa okazy o przekrojach „pięciobocznych” (ryc. 3: 2; 4: 1) – znajdujące analogie pośród wyposażenia grobowego np. w Koniuszy, obiekty 3 i 14 (K. Tunia 1979, ryc. 13: b; 19: a).

Do początków epoki brązu należą dwa znaleziska. Fragmentarycznie zachowane płoszcze z Małożowa (ryc. 2: 3) mimo braku ścisłych analogii, w świetle ostat-

nich studiów J. Libery (2001, s. 127) wydaje się być wytworem ludności kultury mierzanowickiej. Nie budzące wątpliwości w ocenie przynależności taksonomicznej jest misa gliniane ze Stefankowic Kolonii (ryc. 2: 1). Jej charakterystyczne żłobkowane zdobienie jest „klasycznym” elementem naczyń występujących na stanowiskach kultury trzcinieckiej (H. Taras 1995, s. 73–74, zest. X).

Poza klasyfikacją chronologiczno-kulturową pozostają zabytki kamienne: tłuk z Radostowa, fragment topora, płyty szlifierskiej i rozcieracza z Mołożowa oraz kościany przekłuwacz z Łukowa. Tego typu narzędzia były stosowane przez społeczności wielu kultur pradziejowych³.

³ Panu dr. hab. Jerzemu Liberze i pani dr. Halinie Taras dziękuję za pomoc merytoryczną przy opracowywaniu zabytków.

LITERATURA

Libera J.		Taras H.	
1995	<i>Późny paleolit i mezolit środkowowschodniej Polski. Część 1. Analiza.</i> Lublin.	1995	<i>Kultura trzciniecka w międzyrzeczu Wisły, Bugu i Sanu.</i> Lublin.
2001	<i>Krzemienne formy bifacjalne na terenach Polski i zachodniej Ukrainy (od środkowego neolitu do wczesnej epoki żelaza).</i> Lublin.	Tunia K.	
2004	<i>W dążeniu ku nowej syntezie. Wybrane zagadnienia krzemieniarstwa schyłkowego z dorzecza górnej i środkowej Wisły,</i> APol., t. 49, s. 106–124.	1979	<i>Cmentarzysko kultury ceramiki sznurowej w Koniuszy, woj. Kraków,</i> Spr. Arch., t. 31, s. 47–77.
Schild R.		Zakościelna A.	
1975	<i>Późny paleolit,</i> [w:] W. Chmielewski, W. Hensel (red.), <i>Paleolit i mezolit,</i> PZPol., t. 1, s. 159–338.	1996	<i>Krzemieniarstwo kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej.</i> Lublin.

ANDRZEJ MAZIARZ

THE PREHISTORIC ARTEFACTS FROM PRIVATE COLLECTIONS FOUND IN THE TERRITORY OF THE LUBLIN VOIVODSHIP

The article presents some materials coming from private collections, which were made accessible for analysis in 2002. They were collected in the territory of the Hrubieszów District and the city of Łuków.

The materials in question have a very wide chronological frame; from the Late Palaeolithic (double platform core from Łuków; Fig. 2: 2), through the Neolithic: the Volhynian-Lublin Painted Pottery culture (a fragment of a single platform core from Radostow; Fig. 1: 1) and the Corded Ware culture (flint axes from Małożów;

Figs. 3: 1, 2; 4: 1) to the Bronze Age: the Mierzanowice culture (projectile points from Małożów; Fig. 2:3) and the Trzciniec culture (a shallow-bowl from Stefankowice Kolonia; Fig. 2: 1).

The remaining stone artefacts remain outside the chronological and cultural classification. These include: a stamp from Radostow, a fragment of a battle axe, a grindstone and grinder from Mołożow as well as a bone piercer found in Łuków. These types of tools were used by people of many different prehistoric cultures.